32. Vinnubrögð Bakkamanna.
Endurminningar frá Eyrarbakka
og Stokkseyri.

Prentað í Austantórum III. bls. 85-90.
5 blöð qto.

Vinnubrögð Bakkamanna.

1

Sumarið 1894 eða fyrir réttum 50 árum – var ég á vegalagningu í Kömbum, undir stjórn hins árvakra og ötula verkstjóra, Erlendar sál. Zakariassonar, er síðar bjó á Kópavogi. Vestari hluti vegarins yfir Hellisheidi var lagður árið 1893, undir stjórn Páls Jónssonar vegagjörðarmanns, en yfir eystri hluta hennar árið eftir, samtímis því að Kambavegurinn var lagður, og undir verkstjórn Páls.

Vegalagning þessi, einkum í Kömbum var krókótt mjög, enda eigi ætlud fyrir annaðen gangandi menn og ríðandi, svo og vagnhesta, því héla umferðir yfir Hellisheidi og Kamba, hófust eigi fyrri en 20 árum síðar, 1913. – Frá ferð minni, hinni fyrstu með bílum yfir heiðina, 24.–26 júli 1913, hefi ég sagt nokkud á öðrum stöði. – Vegna vagnhestanna var vegurinn, því niður, lagður þar sem lægst var, svo eigi þyrfti að „skera" hólaböð og hæðir eða fylla mjög upp í lægðirnar. Því er svo snjóþungt í stöðum þessum, en hefði vegurinn verið lagður uppá ranana norðan og sunnan vegarins, hefði naumast nokkurt snjóskaf ~~á veginum~~ haldist við stundinni lengur á veginum.

Bakkamenn nokkrir voru þarna að verki um sumarið, enda sóttist Erl. Zakariasson mjög eftir þeim til þessarar vinnu og sagði, að þótt hann hefði haft menn undir sinni stjórn viðvegar af landinu, hefði Bakkamenn skarað fram úr þeim öltum í iðjusemi, hagsýni við vinnuna og um fram allt, að dugnaði. Kaupið var þá frá 2,50 til 3,25 á dag, frá kl. 6 að morgni til kl. 7 að kveldi og þótti það betra kaup en annarsstaðar var fáanlegt. Kaup Karlmanna í Kaupavinnu var hæst um þær mundir 12 kr. um vikuna, að helmingi greitt í peningum en að hinn leytinn í ~~[illegible]~~ smjöri. Stóðhún venjulega yfir um 8–9 viknasheið og dagvinnutíminn var frá kl. 6 að morgni til kl. 9–10 að kvöldi, sérstakl. ef um heyhirðingar var að eða.

eda ef hirda þurfti hey undan langvarandi rosa. 2.

Haustvertíðin og ekki í gard med Mikaelsmessu, 29. september og stód hún og fór til þorláksmessu, 23. desember. Gefter voru þá oft stopular, en langir gódvidriskaflar á milli, sem sjómenn, einkum á Stokkseyri notuðu ósleitilega og af kappi. Við sjóferðir þessar var það einkum beitustortur inn, sem tor velluðu þor og töfðu fyrir, einkum madkasandsgöngurnar, þós þá var enn engin vild veidd eda notud til beitu, enda engin frystihús til þess ad geyma í beituna. Vdri sjólegt ad morgni eda nesta dag, fóru menn í madkasand daginn ádur, og beittu lódir sínar sama kvöldid, til þess, ad verda þór fljótari til med morgninum „ad skjótast út fyrir bodana", þ.e. Öringardinn strax sem af degi lýsti og sundabjart var ordid og tók þad adeins eykkarstund, kúma þrjá klukkutíma ad ljúka róðrinum, ef engar tafir urdu á: Ad liggja lengi til lagu vid sundin, eda ef strammur (fallid) var svo mikill, ad lódirnar bar í hrann, urdu fyrir þór, ad hákarlar, háfar eda hámerar klipptu þor í sundur svo, ad langur túni fór í þad, ad ná í bólin og enda lódarinnar, sem stitu ad hafdi af ofangreindum eda ódrum ástodum.

Oft kom þad fyrir, ad þótt menn fdri í madkasand og þeir beittu lódir sínar, í þór skyni, ad getu róid morgninn eftir, þá kom ekki til þess, ad beitta lódin yrdi notud ad þessu sinni: Frátökin stódu enn um 2-3 vikur og verd þór ad taka beituna af lódinni aftur, hreinsa hana, þór ella rydgudu önglarnir og lódarstannarnir fúnudu.

Þannig var hin erviðu madkasandsvinna oft mín fyrir gýg. Vdri eigi um madk ad neda til beitu, notudu menn kindagarnir, lungu og ljósabeitu, þ.e. ýsudúfur (kútmaga úr ýsu), kverkóiga og greppi (lúsagreppi). Haustvertíðin var oft aflarík, ad allega smáýsa, en sjaldan koli eda þyrsklingur, nema

Þá ein og ein „Kind" í róðri, þótt aflinn vori annars um eda yfir 30 í hlut. Lódin var þá sjaldan lengri en 1200–1400 önglar eda 200 í bjódi eda laupi, eins og á vorin og hafdi hver skipsmadur þann fjálda öngla fyrir sig. Aflanum var skift þannig, ad báturinn, venju lega sexæringur, en stundum ad eins fjögramanna far, fékk ýmist hálfan hlut eda heilan, formadurinn, afmunkid og hver hásetana, heilan hlut, þvi þá var eigi um reina hálfhlutunga eda „hálfdrættinga" ad ræda, eins og á vetrarvertídinni, þegar fdrin vorn natud. Formannshaupid var ½ hlutur, er hann fékk, auk hluter skas, sem adrir.

Frátökin vorn, eins og ádur segir löng um þetta leyti árs. Bíja vorn menn þó idju lausir. Þeir fóru þá þegar ad búa sig undir vetrarvertídina, vinna ad tilbúningi veidarfdranna, teja hamp, tjöru kadal í stjórafdrin, snúa öngultanna, hnýta þeim á önglana, bera fdri og lódarlínur til þess ad ná af þeim snúdi og snurdum, og þegar kæla og þurraidi kom, tóku þeir til „reipslagaraverksins" (Rebslagerværk) og snéru saman í þvi fdrin og línurnar. Hefi ég lýst þvi annarsstadar, m. a. kuldanum, sem menn urdu þá ad sæta vid þad, „ad sitja í kláfnum" og „eida kerlinguna."

Þá unnu menn ad þvi, ad draga heim mó sinn ofan af mýri, þar sem hann hafdi verid geymdur í mótóttinni frá sídasta vori, eda þeir tóku upp grjót til gardahlédstu og gjudinga. Ad kvöldinu til sátu þeir vid ullarvinnu, vefnad í vefstóli, eda þeir fléttudu reiptögl, beislistaunna, ridu hnakkgjardir, tegldu halgdir, tindudu hrífur og snúdudu ambod, heymeisa, hrip og laupa, allt til undirbúnings fyrir komandi tíma. Vídast hvar þurftu þeir ad annast venju legar

gegningar og fjárhirdingu, a. m. k. í fjósi og hesthúsi, er þeir mokudu (hesthúsin) einu sinni í vikru. Þá var og Karlmönnum ætlad ad þefa vodir, oft 30 álna langar, brynna kindum og bera vatn í fjósid, ganga á beitarhús, oft 1–2 kilometra lengd hvora leid, standa yfir fé og halda þvi á haga, ef um ástödu vedur var ad ræda eda nokkur snöp, er til nádist vegna áfreda, frosta- og ísalaga. Þótti þad enginn spölsvegur, ad ganga vegalengdir þessar og ad fara yfir fen mörg og fúa mýrar, graflæki marga og keldur.

Hest heimili idkudu húslestra á helgum dögum, og kirkjugöngur, þótt um langan veg veri ad fara og stundum illfæra sökum árflóda eda uppbelgings ótal lækja og vatna, er á leid þeirra vorn, sumsstadar svo, ad ferja vard yfir þau á bátum. Húslestrar vorn idkadir á hverju kvöldi frá vetur nóttum til páska og sumsstadar til Hátasunnu; sungid var úr Hugvekju-fædingar-Tassu-sálmum og Ligurljódum, sem alla er ad finna í „Flokkabókinni" gömlu. Hefi ég lýst þessu nánar annarsstadar.

Víðast hvar var vakad til kl. 11 og stundum lengur. Vorn þá lesnar sögur, kvednar rímur og spjallad vid næturgesti, og fell þá sögulesturinn indur og rímna kvedskapurinn, þvi margt var vid gestinn ad tala.

Rökkur svefn, frá kl. 5–6½ var tídkadur nyög medal fullordinna manna, en börn og unglingar vorn þá á klakatorfum sínum, hrau- eda kýrleggjum úti á ísunum eda þá á skautum, og vorn þeir mikluflestir. Skautasvell var venjulega goth um þessar stódir og víðáttan svo ad segja takmarkalaus.

Um jólin vorn Aftansöngvar haldnir á kirkjunum og einkum áramótin; vorn þeir jafnan ágætlega sóttir, en da vorn Hátíðasöngvar séra Bjarnaþorsteinssonar cærdir, æfdir og notadir a. m. k. tveim árum fyrri þar eptra en annarsstadar á landinu.

Um áramótin og á þrettándanum fóru úr lega fram stórfeldar álfabrennur og blysfarir. Sóttu þær margir úr nærliggjandi hreppum. Lefoliisvorglun lagdi til þessa eldsefin mikid, bikad timburbrak úr gömlum húsum, af skipströndum, tjörukagga eim eda tvo til hverrar brennu, fulla af hrátjöru og full olíu-föt, án þess ad taka neina borgun fyrir. Brennurnar stódu yfir nærri tveim tímum og var svo dans ad til midnettir. – Man ég eigi til þess, ad vín sæist þá á neinum manni.

Samsöngvar vorn aft haldnir bædi á Stokkseyri og á Eyrarbakka. Var byrjad ad æfa þá strax sem vetradi ad. Um dékt leyti var byrjad ad æfa leikrit, er leikin vorn fram á vetrarvertíd med mikilli ad sóku. Fyrsta leikinn sem ég sá, en þad var Narfi eftir Sigurd Pétursson, sá ég á Eyrarbakka, veturinn 1880–1881. Veturna 1885 til 1887 komu svo leikir Bjarna á Götu: „Eitt kvöld á Klúbbnum" (er fer fram á Hafnarfirdi), „Fundurinn ad Dunki" o.fl. er sóttir vorn um langt skeid og þótta vera hinir ágæt-ustu, enda vorn þeir sprenghlægidegir. Um 1890 og eftir þad vorn svo sýnd ýmis konar leikrit eftir ýmsa erlenda höfunda, einkum Ludv. Holberg o.fl.

Fyrirlestrar vorn aft haldnir um þessar mundir. M.a. fyrirlestrarmanna vorn þeir, séra Ólafur Ólafsson á Arnarbæli, sídar Frikirkjuprestur, séra Matthias Jochumsson, Klemenz Jónsson landritari, séra Magnús Helgason, Hjálmar Sigurdsson, Gudmundur Ögmundsson, Bjarni á Götu og Ísleifur Vernhardsson o.fl. Ædgangur ad þeim, sem ödrum þinberum skemmtunum, leikjum og samsöngvum var 35 aur. fyrir fullordna og 15 aurar fyrir börn. Stódu Good Temparastúkurnar (og Barnastúkur einnig) fyrir þeim flestum.

Sjaldan sótu menn ad spilum, nema þá á „Húsinu" og þá jafnan um helgar. Var þad L'hombre, sem hídast og vídast var spiladur.